

Anneke van Baalen 1937-1997

Een korte biografie door Marijke Ekelschot, met citaten uit en links naar artikelen, boeken, akties, interviews en debatten

Anneke werd geboren op 25 juni 1937 in Den Haag, als eerste kind van Wiesje Zaaier en Rob Rueb. In 1944 verhuisde het gezin, inclusief nog een dochter, naar Velp, waar er nog een zoon bijkwam. Daar bracht Anneke de rest van haar jeugd door, tot ze in Leiden rechten ging studeren. Na haar – cum laude - afstuderen verhuisde ze naar Amsterdam, werkte ze als advokaat en trouwde ze met Kees van Baalen. Toen in 1963 het eerste kind zich aankondigde verdween ze, zoals ze het zelf formuleerde, in het huisvrouw- en moederschap, tot ze in 1967 – ze had inmiddels een zoon en een dochter – thuiswerk kon gaan doen: het in kaart brengen van de jurisprudentie en theorievorming op het gebied van de onrechtmatige overheidsdaad¹.

Eind 1968 werd door o.a. Joke Kool-Smit en Hedy d'Ancona MVM opgericht. Anneke werd al snel een actief lid en in 1970 werd ze een al even actief bestuurslid. Namens MVM was ze actievoördinator voor de grote landelijke actie *Op de vrouw af*, op 9 en 10 november 1970.

De radicale vrouwenbeweging in de Verenigde Staten had inmiddels *Notes from the Second Year* de wereld ingestuurd, een blad waarin revolutionaire analyses en strategieën werden gepresenteerd: niet 'het kapitaal' of 'het systeem' of 'de politiek' was de oorzaak van de situatie waarin de gemiddelde vrouw zich bevond, nee, vrouwen werden *onderdrukt door mannen*. Vrouwen moesten zich met elkaar organiseren en zich in zgn. consciousness-raisinggroepen bewust worden van de mate waarin hun doen en laten veroorzaakt werd door die onderdrukking en dan vervolgens daar iets tegen gaan ondernemen.

Worden vrouwen in Nederland ook onderdrukt? Met die vraag riep Anneke, in het MVM-nieuws van februari 1971, vrouwen op dat samen met haar te gaan uitzoeken in een praatgroep. Lenie Borst, Wil Daalder, Corrie van Dijk, Ank Hollander, Everdine Iemhoff, Corrie Mandersloot, Heidi Sorgdrager, Boukje Sijsjes en Liesbeth van der Waals meldden zich aan.

Ruim een jaar later lieten ze zich door de *Vrouwenkrant* interviewen over hoe het begon en hoe hun leven door die groep veranderd was; zie [Praatgroepinterview in Vrouwenkrantartikelen 1972-1975](#).

In haar memoires schreef Anneke over die praatgroep en over dat interview o.a.:

'De vrouwen die op mijn oproep in het MVM-nieuws af kwamen en met wie ik de eerste praatgroep vormde zagen er weer vreselijk goed uit. De meeste kende ik niet. Ze waren wat ouder dan ik en hoewel niet onwelwillend, snel uitgekeken op mijn weergave van de theorieën over onderdrukking en uitbuiting, waar intussen verschillende mooie boeken over verschenen waren die niemand gelezen had. Ze vertelden geen gruwelijke verhalen; ze klaagden eigenlijk ook niet. Wat iedereen interesseerde was om er achter te komen hoe alles precies gaat: waarom wij deden wat wij deden. We hadden tot nu toe gezwegen over wat ons niet beviel, omdat we er niet in slaagden daar iets interessants van te maken. Schelden op het huishouden was ook toen niet verboden, maar op den duur bijna net zo saai als het huishouden zelf. Dat deden we dan ook niet. (...) Ik heb de - strikt geheime - notulen nog wel eens herlezen en niets gevonden waarvan je je achteraf kan voorstellen dat het levensveranderend kon zijn. Toch was het zo opwindend dat we allemaal de hele week alles wat er zoal gebeurde probeerden te onthouden om het aan de an-

---

¹ Over haar jeugd, studie, advocatentijd en haar bestaan als huisvrouw en moeder schreef Anneke in haar memoires, die opgenomen zijn in *Brusterschap* (2003)

deren te kunnen vertellen. We slaagden er kennelijk toch in een taal te vinden om wat wij als eigenaardigheden van onszelf of van onze echtgenoten hadden opgevat als een onderdeel van een algemeen, dus voor ieder geldend, geheel van hindernissen op te vatten - maar die taal bestond eigenlijk alleen maar zolang de groep bestond, en daarna verdampte hij weer. (...) Ik denk achteraf dat waar we allemaal zo van opknaptten was dat we eindelijk konden ophouden te proberen ons gezicht te redden. We konden nu in het openbaar zeggen dat we het ook niet meer wisten. Wij lieten alle maskers werkelijk met donderend geraas vallen, de nieuwe die wij uit verantwoordelijkheidsgevoel voor het feminisme dreigden op te zetten inclusief. Met sadisties plezier vertelden we aan de Vrouwenkrant dat de praatgroep ook niet helpt: "Vaste onderwerpen werden niet besproken, geëvalueerd werd er tot nu toe ook niet. Misschien omdat we graag willen dat er iets positiefs uitkomt. We wachten dus tot we allemaal gelukkig zijn geworden en aangezien we dat helemaal niet zijn, wachten we gewoon. Omdat wij de eerste groep zijn, moeten we eigenlijk aantonen met z'n allen, dat het lukt en dat je daar heel goed en heel bevrijd en heel gelukkig van wordt. Op dit moment zit iedereen volstrekt in de vernieling en beantwoorden we niet aan onze missie. Maar af en toe zeggen we opeens, dat we er ontzettend veel aan gehad hebben. Ik vind het heel twijfelachtig of het tot het geluk heeft bijgedragen. Dat er een andere denkwijze is ontwikkeld, waar we geen van allen meer omheen kunnen, daar ben ik van overtuigd."

Uit het interview blijkt verder dat we zo weinig opschoten met die nieuwe denkwijzen, omdat we daarvan op zichzelf niet veranderden. We werden er steeds meer van overtuigd dat wat we de hele dag deden nergens op sloeg, maar we wisten niet hoe we iets anders moesten doen. Afgezien van het feit dat de meesten ouder dan vijfendertig waren, de nieuwe samenleving waar we zouden kunnen oefenen was er nog helemaal niet en de kans dat die zou komen achtten we gering. En dan zouden we tot ons dood met al die oude gewoontes en reacties moeten blijven zitten, waarvan we nu juist gezamenlijk hadden vastgesteld dat die nergens toe zouden leiden. Waar we eigenlijk van bevrijd wilden worden was van onszelf, en we konden dat niet zelf doen. Er staat nog een uitbarsting in dat interview: "Iedereen is nu leuk in haar eentje bezig van alles te veranderen en het is de vraag in hoeverre dat werkt en of niet al die pogingen versmoren, als daar niet werkelijk iets politieks [van] komt. Er zijn nog steeds zulke verstengelde machtsvormen. Verder heb ik het gevoel dat de vrouwenbeweging, zoals ze nu is, zo consumptief is. We zijn een soort productieapparaat voor bevrijding. Ieder komt om er iets te halen. Weinigen komen er iets brengen. Dat mensen menen dat ze tegen zulke oeroude dingen als [waar] wij tegenover staan met een avond praten in de week iets zouden kunnen doen is waanzin. Het is ook zo vrouwelijk om helemaal niet te willen zien wat er allemaal achter zit. En nooit geweld erbij trekken en nooit de oorlog en nooit de politiek en alleen maar blijven meieren over mannen en kinderen en absoluut geen verband zien en niet verantwoordelijk zijn en alleen praten over onze eigen ziel en ons eigen persoonlijk leven."

Dat was dus al jaren voor het Vrouwenhuis en voor De Bonte Was.' (...)
(overgenomen uit *Brusterschap* 2003, pag 39 vlg.)

Met Marijke Oort-Harberts nam Anneke, ook in 1971, de eindredactie op zich van *Berichten uit Amerika*, een MVM-uitgave van een aantal vertaalde artikelen uit *Notes from the second year*, die in het najaar zou verschijnen. Maar toen het zover was had zij MVM al verlaten om met mede-ex-MVMsters en ex-Dolle-Mina's een praatgroepbeweging te starten.²

---

² Wel had ze nog een schriftelijke bijdrage geleverd voor een MVM-weekend: Anneke van Baalen, *Uitgangspunten voor een radikale vrouwenbeweging, paper voor het strategieweekend 8/9 oktober 1971*. Opgenomen in *Tussen konfrontatie en samenwerking, Vijftien jaar pennetrekken door de aktiegroep Man Vrouw Maatschappij*, MVM, Zeist 1983

Over MVM en/of Joke Smit, met wie ze in haar MVM-tijd intensief samenwerkte, schreef ze later:

[Joke Smit: de spanning tussen radikaliteit en reformisme](#) (1981);

[Wachten op een biografie zonder scepsis](#) (1987);

[Adieu MVM](#) (1988);

[Moeder heeft de paraplu ingeklapt](#) (1988).

Ook schreef zij erover in haar, in *Brusterschap* (2003) opgenomen, memoires.³

De eerste bijeenkomst van wat de praatgroepbeweging zou worden, was op 8 september 1971. Anneke maakte de [notulen](#). Later die maand begonnen de open praatgroepbijeenkomsten, waar vrouwen zich konden informeren over en aanmelden voor een praatgroep. In dat najaar werden de grondslagen gelegd voor wat de autonome, radicale vrouwenbeweging zou worden. Vrouwen die genoeg hadden van de door mannen gedomineerde homobeweging sloten zich aan en een gemêleerd gezelschap besloot dat het tijd werd voor een Vrouwenkrant. Het eerste nummer verscheen begin 1972. Zie over dat begin en hoe het verder ging [Zusterschap en daarna](#).

Anneke was niet betrokken bij de Vrouwenkrantgroep, maar schreef, sinds oktober 1971, maandelijks in Sextant (het latere Sekstant), het blad van de NVSH. In [Nieuwe visies op de positie van de vrouw, en wat doen we eraan?](#), een artikel dat daar in december 1971 verscheen, zijn de eerste aanzetten te vinden van de feministiese theorie waaraan ze de rest van haar leven, tussen alle andere al dan niet feministiese bedrijven door, zou blijven werken. Ook in 1971 verscheen de neerslag van haar thuiswerk, bij Kluwer in druk, als deel VII van het project de Onrechtmatige Daad. (Nog zeven jaar maakte ze de jaarlijkse supplementen.) In hetzelfde jaar kreeg ze een promotiebaan aan de Juridiese Faculteit van de Universiteit van Amsterdam, ter vervaardiging van een rechtssociologies proefschrift over de onrechtmatige overheidsdaad. Zo maakte ze kennis met het werk van de socioloog Max Weber, dat van grote invloed zou zijn op haar latere feministiese theorievorming.

Eind '71 scheidde ze. In het voorjaar van 1972 begon ze met haar ex-man en andere ouders [het Kinderhuis](#); een huis waarin vijf kinderen woonden en waar de elders wonende ouders bij toerbeurt een 24-uurs-zorgdienst op zich namen.

Zie over moeder- en kindschap ook:

[Moederboek](#) (1976)

[Anna Freud en het moederschap](#) (1982)

[Alice Miller en de opvoeding](#) (1983)

[Kinderbevrijding](#) (1990)

In de loop van 1972 ging Anneke samenwonen met Akke van der Meer, met wie ze zich ook voorbereidde op het eerste Vrouwencongres - verboden voor mannen, zoals de pers verbijsterd vaststelde – in Loosduinen, op 28 en 29 oktober. Anneke zat in de voorbereidingsgroep van het onderdeel 'Machtsverhoudingen tussen vrouwen'. De Vrouwenkrant had voor het congres een bundel met prachtige discussie-artikelen vervaardigd, die als speciaal nummer was uitgekomen.⁴

Tijdens het congres werd bedacht dat iedere groep die actie wilde voeren dat onder de gelegenheidsnaam *Vrouwenbevrijdingsfront* zou kunnen doen. Op 16 maart 1973

---

³ Zie over de begintijd van MVM: Anneke Ribberink, *Leidsvrouwen en zaakwaarneemsters*. Een geschiedenis van de Aktiegroep Man Vrouw Maatschappij (MVM), 1968-1973, Hilversum 1998. Zie ook Irene Costera Meijer, *Het persoonlijke wordt politiek*, Feministische bewustwording in Nederland 1965-1980, Amsterdam 1996. Zie n.a.v. het laatstgenoemde boek: Anneke van Baalen, *Brusterschap*, pag 81 vlgg.

⁴ Alle Vrouwenkranten en het archief van de Vrouwenkrant zijn te vinden in het IIAV. Over de geschiedenis van de radicale vrouwenbeweging, aan de hand van tien jaar Vrouwenkranten, zie de Bonte Was, *Zusterschap en daarna*, Amsterdam 1982

manifesteerde het *Vrouwenbevrijdingsfront* zich tegen Turks Fruit, de film die Verhoeven maakte op basis van Wolkers' gelijknamige roman. Honderden pamfletten werden uitgedeeld bij het Tuschinskiteater waar de film zijn draaide: *E-rik de Ge-wel-di-ge*.

Over die actie schreef Anneke in haar memoires:

'(...) Ook tussen de pioniers bestond namelijk over geen enkel prakties detail vanzelfsprekende overeenstemming. Alleen de grote lijnen van de uitbuiting en onderdrukking stonden vast; die waren vastgelegd in de eerste vrouwenkranten en de congresmap voor Loosduinen. Maar was Turks Fruit nu een seksistische film, en zo ja, waarom? Akke en ik waren het eens over het seksistische, maar niet over het waarom. (...) En toen het Vrouwenbevrijdingsfront eindelijk ook was gaan kijken, vonden de meesten het een prachtige film. Dat was dus wel even spannend, maar toen Corrie van Dijk met 'E-rik kan al-leen maar neu-ken' eenmaal de grondslag van het op vrijdagavond bij Tuschinski uit te delen pamflet had gelegd, en iemand ook nog bedacht had dat we de daarbij te verwachten agressie onderuit konden halen door de taal van de aanvallers op onze spandoeken te zetten -'Neuk beuk vrouw auw' en 'Leve de grieten met de hangtieten' (want daar hadden Jan Wolkers en Paul Verhoeven zo'n hekel aan) - voelden we dat de overwinning binnen hadden. En inderdaad: alle afvallers kwamen weer aangerend om zo'n spandoek te mogen vasthouden; en al die vrouwen die met hun man zo fijn naar de film gingen lazen het pamflet zorgvuldig - er lag er geen een op straat - en na afloop rapporteerden er verschillende dat we hartstikke gelijk hadden.' (*Brusterschap*, pag. 87 vlg.)

In het op 6 juni 1973 gekraakte Vrouwenhuis, aan de Nieuwe Herengracht 95 in Amsterdam, organiseerden Anneke en Akke, samen met een wisselende groep vrouwen, van oktober 1973 tot juni 1974, discussie-avonden over feminisme. Hun oproep in de Vrouwenkrant van oktober 1973 neem ik hier op om een beeld te geven van de vrolijke, demokratiese en opstandige invulling en sfeer die die discussie-avonden zouden gaan krijgen:

'Open discussiekursus Feminisme op woensdagavond. Iedereen die op woensdag in het vrouwenhuis is kan meedoen.

Spelregels: één of meer vrouwen houden een verhaal, preek, inleiding of lezing. Zij mogen niet worden onderbroken – alleen roepen Wat is dat of Dat begrijp ik niet, is toegestaan, en uitfluiten. Daarna wordt gediscussieerd door iedereen die er is. Na afloop worden een verslag van de lezing en discussie gestencild t.b.v. bezoekers van het vrouwenhuis. De inhoud van de discussiekursus wordt vastgesteld door een – eveneens open – groepje vrouwen dat in principe dinsdagavond in het vrouwenhuis bijeenkomt. Globaal is die inhoud in drie parten van elk drie avonden verdeeld; het is echter mogelijk om onderwerpen aan de orde te stellen waarbij vooral belangrijk zijn de 'inhoudelijke' discussies die op vrouwenhuisvergadering of algemene praatgroepenvergadering wegens tijdgebrek niet aan de orde kunnen komen.

De drie parten zijn: a de feministische blik: hoe komt het dat als je bezig bent feministe te worden (wat is dat eigenlijk?) de hele wereld gaat verkleuren en steeds meer dingen er anders uitzien dan vroeger? Wat betekent feminisme voor jezelf? Wat zijn de konsekwenties van feminist worden? b Hoe zit de wereld in elkaar? Waarom worden vrouwen vrijwel altijd en overal onderdrukt? c Wat heb jij als vrouw met de wereld te maken, m.a.w. wat hebben feminisme en politiek met elkaar te maken? Waar ligt de link tussen beide en waar blijft de (feministische) revolutie?

Voor de eerste drie avonden is het programma uitgewerkt:

24 okt. Wie is er bang voor het feminisme?, 31 okt. Seksualiteit en feminisme, (7 nov.: algemene praatgroepenvergadering), 14 nov. onderdrukte en onderdrukkende vrouwen.'

De praatgroepbeweging met de bijbehorende Vrouwenkrant en discussie-avonden floreerde enorm in en rond Amsterdam, maar hoe de rest van Nederland te bereiken

met al die nieuwe inzichten en ideeën? Op oudejaarsavond 1973 bedachten Anneke en Akke met Annemarie Behrens en Greet Vooren dat dat heel goed via een uitgeverij zou kunnen. En dat was het begin van de feministiese uitgeverij **De Bonte Was**. (zie daar)

In het najaar van 1974 kwamen de eerste Bonte-Wasboeken uit. Anneke was inmiddels van de juridiese faculteit overgestapt naar de sociaal-wetenschappelijke, waar ze o.a. inleidingen in de politicologie verzorgde en, later, Marx-Weber-werkgroepen leidde. De combinatie van een full-timebaan met al het denk-, schrijf-, organisatie-, en handwerk voor De Bonte Was bleek al snel te zwaar, zodat ze besloot haar betaalde baan te halveren. De feministiese beweging had ook het werk aan haar proefschrift stopgezet.

In het vraaggesprek, **Uit principe deden we altijd alles voor de lol**, Portret van het radikaal-feminisme van de Bonte Was, dat Marianne van de Boomen in 1985 met Anneke en mij had, valt te lezen over die eerste Bonte-Wasjaren en hoe het verder ging.

In het tijdschrift **Feminist**, dat in dat interview ter sprake komt en dat in 1977 door het Bonte-Wascollectief - in een wanhopige poging te redden wat er van de autonome vrouwenbeweging te redden viel – gepubliceerd werd, schreef Anneke o.a. over in-kapseling. Haar belangrijkste bijdrage aan **Feminist 2** was **Primaire en secundaire klassen: wat feministen van het marxisme kunnen leren, en wat niet** (1977). Dat artikel was een eerste, doorgewerkte, feministiese neerslag van de kritiese bestudering van het werk van Marx en Engels, waarmee zij voor haar werk bij de politicologen begonnen was.

Uit het bovengenoemde interview valt ook op te maken dat Anneke en ik ons in elkaar verliefd hadden⁵ en samenwoonden - sinds begin 1978 - en dat we een groot deel van dat jaar niet in De Bonte Was zaten, maar eind 1978, omdat daar niets meer gebeurde, weer teruggegaan zijn. Ondertussen hadden we wel, min of meer op verzoek van De Bonte Was, **Het rode puzzelboekje voor vrouwen** gemaakt en waren we ons aan het voorbereiden om het projekt waaraan Anneke al jaren bezig was samen in een boek vorm te geven.

Maar eerst moest er dus weer wat leven in en aandacht voor De Bonte Was komen. Dat lukte met een verhalenwedstrijd die resulteerde in de bundel *Vrouwen tegen de verdrukking in*, die met een ouderwets Bonte-Wasfeest gepresenteerd werd in het voorjaar van 1979. Ook moesten we, op verzoek van De Groene Amsterdammer, nog eens opschrijven hoe 'ons soort feminisme' zich verhiel tot het feminisme van Joke Smit en van dat van de 'fem-socbeweging': **Vrouwen in links mannenland: Hoe krijgen we ze er weer uit?** (1979)

Zie ook het vervolgartikel : **Nieuwste ontwikkelingen in de soc-fem; afscheid van feminisme en marxisme** (1982)

Op haar werk begeleidde Anneke ondertussen een onderzoek naar de disciplinerende van vrouwen door het ministerie van maatschappelijk werk in de jaren vijftig, dat intern gepubliceerd werd onder de hoofdtitel *Van Paulus tot Klompé* (1979).

Maar een jaar later was het toch zo ver: begin april bracht Anneke het omvangrijke typoscript naar de drukker, Roos de Lange had prachtige tekeningen gemaakt en in juni 1980 werden er 10.000 exemplaren⁶ van **Geschiedenis van de vrouwentoekomst** bij De Bonte Was afgeleverd en een paar maanden later nog eens 5.000. Kortom, het boek was een succes. In het najaar organiseerden Anneke en ik discussieavonden over de verschillende hoofdstukken, in het Vrouwenhuis; politicologiestudenten zorgden dat het op de verplichte eerstejaars-leeslijst kwam; het werd bestudeerd op

⁵ Akke van der Meer had Anneke en De Bonte Was verlaten.

⁶ Margreet Holterman van de SUN vertegenwoordigde sinds kort ook De Bonte Was. Zij had bij de vooraanbieding op de boekhandelsbeurzen al bijna 5000 exemplaren 'verkocht'.

'moeder'mavo's, HBO- en universitaire instellingen. Maar zoals de vijandschap tegen het tijdschrift *Feminist* gekonsentreerd was in delen van het vrouwenwelzijnswerk, zo waren het nu vrouwenstudiesvrouwen die in het geweer kwamen om *Geschiedenis van de vrouwentoeekomst* te desavoueren⁷. Anneke had daar aanzienlijk meer last van dan ik, omdat sommige bestrijdsters haar directe kollega's waren.

Zie verder over (o.a.) de feministiese toepassingsmogelijkheden van de theorieën van Marx en Weber bij het preciseren van de plaats van het radikaal feminisme tegenover het mannessocialisme: [Feminisme en marxisme; achtergronden van geschiedenis van de vrouwentoeekomst](#) (1982)

En zie het geschiedenisdebat '[Jullie denken te veel in termen dat vrouwen kwaad moeten worden](#)' (1981)

In 1981 schreef Anneke, op verzoek van de Vrouwenkrant [Tien jaar radicale vrouwenbeweging of: haalt de vrouwenbeweging 1984?](#). Ze eindigde met de volgende oproep:

'Want nu de aarzeling gemeenschappelijk is, is de kwaadheid eenzaam. Nét zoals in 1971 zijn er ontelbare vrouwen die denken dat zij de enige zijn die bezorgd en boos zijn over wat er in de politiek en op hun werk allemaal gebeurt, die kwaad zijn over *algemene* dingen, niet alleen over wat hen persoonlijk wordt aangedaan. Crisis, oorlogsdreiging en opkomend fascisme brengen de politiek, de machtsstrijd, bij vrouwen in de huiskamer en maken vrouwelijk gedoe vanzelf belachelijk.

En zo zullen we nieuwe vormen vinden om het oude doel van 1971: het overwinnen van de vrouwelijkheid, te bereiken. En als we daarbij ook behoefte hebben aan genezing en innerlijke groei, dan moeten wij nóg vaker samen lachen om hoe wij, individueel en gezamenlijk, steeds op nieuwe manieren in oude valkuilen trappen.'

Dat artikel was nog niet verschenen toen bleek dat er toch nog overal in het land een beweging aan het sluimeren was. Dat bleek als volgt: onze poging, in februari '81 in het Vrouwenhuis, om Henny de Swaan zover te krijgen dat zij met 'haar' Wij Vrouwen Eisen een staking tegen de aankomende abortuswet zou organiseren mislukte, waarop Anneke zei: 'Dan zit er niks anders op dan dat we het zelf doen.' En zo kwam het tot de [Vrouwenstaking](#) op 30 maart 1981, waar honderdduizenden vrouwen aan meededen, helemaal stakend, half stakend, demonstrerend.

Toen op 28 april 1981 de abortuswet, na uitstel, dan eindelijk door de Eerste Kamer behandeld zou gaan worden en Wij Vrouwen Eisen een Binnen- en Buitenhofblokkade georganiseerd had, kwamen er weer duizenden vrouwen uit het hele land. (Anneke en ik moesten met nog wat vrouwen een poortje aan de Buitenhofkant bewaken. Nadat we daar langdurig door Tweede-Kamervoorzitter Dolman, die dus niet naar binnen mocht, voor 'vuile hoeren' waren uitgemaakt – hij werd uiteindelijk door twee ambtenaren weggetrokken – besloot Anneke dat het nu eens tijd werd de Suffragettes na te volgen en een politieagent met een paraplu pootje te haken. Dat lukte. Ze zou zeker in een arrestantenbus afgevoerd zijn, ware het niet dat al die bussen te ver weg, aan de Binnenhofkant, stonden, zodat de agent, die haar in een soort houdgreep had beetgepakt, na een tijdje maar weer losliet.)

Er bewoog dus in dat voorjaar van 1981 plots weer van alles, maar helaas bleek dat, achteraf gezien, toch de storm voor een nieuwe stilte te zijn.

Zie verder: [Wie organiseert de volgende vrouwenstaking?](#) (1982)

---

⁷ Niet allemaal maakten ze het zo bont als Selma Leydesdorf die in het blad van het Landelijk Overleg Vrouwengeschiedenis vond dat studenten *verboden* moest worden het boek te gebruiken voor hun studie. En er waren ook wel verdedigsters, zoals bv. Mieke Aerts die betoogde dat boeken zonder voetnoten toch heel wetenschappelijk kunnen zijn.

Op 19 september 1981 overleed Joke Smit. Anneke gaf aan het verzoek zich te voegen aan de zijde van vijf andere door Joke uitverkoren kistdraagsters geen gevolg, maar schreef wel voor het Amsterdamse universiteitsblad *Folia* een in memoriam: [Joke Smit: De spanning tussen radikaliteit en reformisme](#). Over Joke's afscheidtoespraak tot de Amsterdamse gemeenteraad, waarbij zij in september 1971 aanwezig was geweest, schreef Anneke:

'Haar toespraak tegen de eerst grinnikende, later tot een doodse stilte verstijvende gemeenteraadsleden was een historisches moment: nooit eerder had een vrouw het gewaagd de seksuele grappenmakerij van politici te vergelijken met de pikstaanderij van de exhibitionist, die een kick krijgt door vrouwen angst en schaamte in te boezemen.'

Zie ook [Wachten op een biografie zonder scepsis](#) (1987)

Ook voor *Folia* recenseerde Anneke Maarten 't Hart's *De Vrouw bestaat niet: Zwakke ego's*. (1982) Dat begint zo:

'*De vrouw bestaat niet* is veel leuker dan *Renate Rubinstein* en *Emma Brunt!* Hoe leuk een anti-feministies boek voor een radikaal-feminist is, hangt natuurlijk af van de verhouding tussen het aantal politieke vijandinnen dat beschadigd wordt, en het aantal keren dat de auteur je zelf op het hart trapt. Die verhouding ligt bij 't Hart veel gunstiger dan bij Rubinstein en Brunt. Rubinstein haat alle soorten feministen zo intens dat ze er zelden grappig over is, en Brunt wordt soms door een oude ran-kune tegen de Bonte Was gedreven om onwaarheden te vertellen. Beiden zijn voor mij dus niet echt ontspannend, hoe prettig ik het ook vind om de verloederding van de vrouwenbeweging aan de kaak gesteld te zien. Maarten 't Hart staat echter zo ver van de vrouwenbeweging af, dat hij de juiste distantie heeft voor werkelijk vrolijke satire - iets wat wij in deze loden tijd hard nodig hebben.'

En, inderdaad, ik hoor Anneke nog schaterlachen om het fragment waarin 't Hart Anja Meulenbelt onnavolgbaar te kijk zet.

Onze eigen bezorgdheid en woede (en ook een klein beetje satire) over 'de verloederding van de vrouwenbeweging' publiceerden we in [Feminist 3](#) (1982).

Inmiddels zaten Anneke en ik ook in de Vrouwenkrantredactie⁸. Het tienjarige bestaan van de Vrouwenkrant werd gevierd met de uitgave van [Zusterschap en daarna](#), een co-productie van De Bonte Was en Vrouwenkrant (1982). Pauline Harmsen, die o.a. hoofdstuk 1 voor haar rekening nam, interviewde vrouwen over het begin van de krant en over de eerste jaren van het Vrouwenhuis. Ook Anneke kwam aan het woord, o.a. over de perikelen met Paarse September:

' (...) Het was allemaal een enorme inspanning, vooral natuurlijk ook ideologies - wat er allemaal in het huis moest. We hebben toen ook al ruzie met Paarse September gehad. Er was namelijk sprake van of de ruimtes boven in het Vrouwenhuis als kamers verhuurd zouden worden en daar zaten we een beetje over te dubben allemaal. Toen voelden zij zich ineens vreselijk bedreigd. Er zouden dan vrouwen wonen die dan hun vriendjes op bezoek zouden hebben, en iedereen zei heel kalmerend dat als daar vrouwen zouden wonen dat het dan heel vanzelfsprekend is dat ze daar hun vriendjes niet op bezoek kunnen hebben. Dat hoort er dan bij, er kunnen natuurlijk niet altijd maar mannen door die gang lopen. "Dan gaat ze maar naar 'Eik en Linde'" (het kafé om de hoek), werd er toen geroepen. Dat sprak allemaal zo vanzelf, maar dat is toen een vreselijk verbitterde ruzie geworden, omdat Paarse September overal van alles achter zocht, terwijl de vrouwen die daar zaten in meerderheid lesbies waren. Sommigen dus als overtuiging en anderen als praktijk bij hun feminisme en er zaten ook wel wat hetero's tussen, maar de grote meerderheid die in het huis zat was homoseksueel. Dus er was ook niemand die daar

---

⁸ Zie overigens voor alle titels van de door Anneke van Baalen geschreven (vrouwenkrant)artikelen die niet op deze site te lezen zijn, de *Bibliografie*.

vrouwen met mannen in wou, of de heteroseksualiteit wilde bevorderen. Maar het leek wel of degenen die niet een soort etiket "lesbies" op hun voorhoofd geplakt hadden altijd als hetero's beschouwd werden. Dat was het probleem, denk ik. Als je niet de hele dag riep dat je lesbies was en dat alle heterovrouwen onmiddellijk óf hun mannen moesten wegdoen óf moesten opdonderen, dan steunde je de hetero's. En het was ook allemaal zo moeilijk, omdat daar natuurlijk wel iets inzit. Omdat de dominerende cultuur hetero is, kan je verdedigen dat als je je niet krachtig daartegen verzet, op alle nivo's, dat je dan gewoon de heterokultuur zit te bevorderen. Maar wij dachten dat het in de vrouwenbeweging zoveel meer voor de hand ligt dat je die vrouwen overhoudt die mannen niet zo nodig hebben en liever iets met vrouwen doen, zodat wij al voor ons zagen dat we op 'n gegeven moment, zonder dat we daar iets voor gedaan hadden, helemaal geen een hetero meer zouden hebben. En dat vonden wij eigenlijk griezeliger dan dat er een meerderheid van gevaarlijke hetero's over ons heen zou komen stampen. Wij waren daar helemaal niet bang voor want we dachten dat vrouwen die ontzettend dol zijn op mannen, of daar vreselijk afhankelijk van zijn, helemaal niet zouden komen!

Natuurlijk had Paarse September groot gelijk dat ze zich verzette tegen het soort houding van "we hebben er geen bezwaar tegen dat jij lesbies bent", wat je in vrouwengroepen die voornamelijk hetero zijn wel hebt - maar in het Vrouwenhuis kon iets van zo'n tolerantiekultuur tegen homo's helemaal niet ontstaan. Hoogstens een tolerantiekultuur tegenover hetero's, en als die het prettig vonden om daar te zitten dan vond ik dat heel gunstig. Het is dus in het begin van het Vrouwenhuis een ontzettend moeilijk probleem geweest waar dat Vrouwenhuis nou eigenlijk voor was. Sommigen wilden een lesbische subcultuur, sommigen wilden iets feministies en de meerderheid, de vrouwen die het meeste werk deden, vond dat het een ontmoetingscentrum voor alle vrouwen moest zijn, dus eigenlijk neutraal. Er moesten geen speciale politieke opvattingen heersen en niet een speciale stijl of een speciale subcultuur, het moest gewoon gezellig zijn, er moesten dingen gebeuren die voor alle vrouwen leuk zijn, waardoor ze als ze dat wilden feministies konden worden of wat dan ook, maar daar moest het huis niet speciaal iets aan doen, er moest niet echt een gericht feministies beleid gevoerd worden.

Eigenlijk is dat heel lang zo gebleven. Ik denk dat de latere Vrouwenkranten dat ook wel weerspiegeld hebben: het moet open zijn voor andere vrouwen, we moeten vrouwen er niet op tegen maken, we moeten ze niet tiranniseren en zo. Ondanks de verschillen liep het in 't begin allemaal heel redelijk. We kregen wel klachten van de vaste vrouwengroep dat we op die discussieavonden teveel aandacht besteedden aan de heterovrouwen, maar aangezien alle getrouwde vrouwen 's avonds na afloop altijd kwamen klagen dat we veel te onaardig over mannen deden, hebben we ons daar nooit zoveel van aan getrokken. We dachten, als iedereen klachten heeft dan zitten we wel ongeveer in 't midden. Toch is op een gegeven moment de ontevredenheid van de vaste vrouwenhuisgroep, zeg maar de kraakgroep, zo hoog opgelopen dat ze toen Paarse September zijn gaan uitnodigen om de lesbische cultuur te bevorderen. Dat is toen weer een verschrikkelijke ruzie geworden, die losbarstte op dezelfde avond dat de gemeente ons een Surinaamse groep op het dag gestuurd had. Het huis zat helemaal vol met die Surinaamse actiegroep, en er moest onderhandeld worden met de gemeente en toen zei een van die vrouwen van Paarse September dat ze mee wou; waarop iedereen zei, "Je bent er net, waarom moet jij met alle geweld mee, dat is onzin". Toen kregen we die vreselijke ruzie, waarbij respectabele oudere vrouwen in tranen zijn uitgebarsten en hebben gezegd dat ze ècht geprobeerd hadden om met een vrouw te vrijen en dat ze het niet konden. En een latere redaktrice van de Vrouwenkrant met een heel wit gezichtje heeft gezwoeren dat ze na dit vriendje nóóit meer een andere man zou nemen. Iemand riep verbijsterd dat ze joods was, en hoe kon ze nu ineens fascisties genoemd worden? (want Paarse September vond ons fascisties omdat we de verschillen tussen homo en hetero verdoezelden). Wij vonden dat allemaal zulke stuitende taferelen en dat is

toen een hele grote en lange ruzie geworden die echt helemaal nergens meer op sloeg. Maar die zo ontzettend akelig was dat toen de ruzie na een maand of twee was uitgewoed het Vrouwenhuis helemaal leeg was, dus dat moest toen weer helemaal overnieuw beginnen. Met twee feesten hebben we het toen weer helemaal volgestampt. Bij het feest van het éénjarig bestaan van het Vrouwenhuis in juni 1974 zijn toen nog Paarse September-vrouwen komen binnenmarcheren met een meterslang spandoek. "Het fascisme viert haar éénjarig bestaan" stond daar op. En daarna zijn er nooit meer zulke vreselijke drama's geweest. Achteraf waren we eigenlijk blij dat we het vrij vroeg hebben gehad, omdat we van veel vrouwen uit het buitenland hoorden dat alle vrouwenhuizen waren opgesplitst in homohuizen en heterohuizen." (Zie verder [Zusterschap en daarna](#))

Met plezier schreef Anneke in het schooljaar 1982-1983 een maandelijkse column in *Folia*. Korhoenders met zendertjes om kwamen daarin aan bod, maar ook de iepen naast onze woonboot, een boerderij in de Volgermeerpolder, de Apenheul, de Duitse Grünen en de Amerikaanse vogelbevrijdingsbeweging in Suriname. Die columns zijn dan ook gebundeld onder de titel [Natuurkalender](#). Mochten de lezers gedacht hebben dat 'de natuur' iets heel overzichtelijks was, dan werden ze door Anneke voorgoed daarvan bevrijd. Ondertussen schreef ik ook over 'de natuur', in de Vrouwenkrant, een serie die gebundeld is onder de titel: [Darwinisme: racisme en seksisme als wetenschap](#).

In dezelfde periode schreef Anneke tegen de versloming van de feministiese pers: [Vrouwenbladen, schop eens een rel](#). En, naar aanleiding van het overlijden van Anna Freud: [Anna Freud en het moederschap](#).

Voor het zomernummer 1983 van de Vrouwenkrant schreven we een monografie over de nogal griezelige co-counselbeweging die, sluipenderwijs, op steeds meer plekken in de resten van de vrouwenbeweging opdook: [Counselen: herwaardering van rechts](#). Ook nogal griezelig was de warme aandacht die de Zwitserse psychoanalytica Alice Miller van de progressieve pers kreeg, zoals bleek uit Annekes recensie van twee van haar boeken: [Alice Miller en de opvoeding](#).

In het najaar van 1983 kwam Lucy Kok op bezoek. Zij was een voormalig Bonte-Waslid en had zich voor honderd procent op haar rechtenstudie geworpen. Zo was ze het internationale verdrag ter uitbanning van alle vormen van racisme tegengekomen en ze kwam langs omdat ze vond dat we daarmee iets moesten ondernemen tegen de Centruumpartij. Lucy, Elsbeth ETTY, Anneke en ik maakten een schriftelijke oproep aan wie we maar kenden om ons te ondersteunen bij het, via advertenties, verspreiden van informatie over het verdrag plus een oproep aan de overheid om zich aan dat verdrag te houden. Dat was het begin van de [advertentiecampagne Verbod Centruumpartij](#).⁹

Zie over die campagne en over het (nieuw)racistische klimaat in die tijd:

[Politieke partijen en racisme;](#)

[Gewone mensen en vooroordelen](#)

In het voorjaar van 1984 gingen Anneke en ik uit de redactie van de Vrouwenkrant. We hadden allebei een soort sabattical van ons werk kunnen regelen en vertrokken voor een aantal maanden naar de Dordogne. Anneke ging aan de slag met 'de studiën over de eigendom' en met een, daaraan gerelateerde bestudering van het werk van Freud. Ik was druk in de weer om mijn skriptie, die dankzij de vrouwenbeweging al heel lang in een la lag, eindelijk eens af te maken.

Veel van de hierboven, vanaf 1981, genoemde artikelen bundelden we in of schreven we voor [Tegennatuurlijk](#) dat in 1985 bij De Bonte Was uitkwam. Van de daar

---

⁹ Per kerende post kwam de eerste ondersteuning van Herman Bleich. Snel reageerden ook de meeste andere aangeschrevenen. Zij staan allemaal onder de eerste advertentie.

verzamelde artikelen is o.a. nog niet genoemd: **Links en het lichaam: sociokratie en democratie**. Dat begint zo:

'Progressief en konservatief lijkt een duidelijke tegenstelling: vernieuwing, vooruitgang tegenover behoud van het oude. In de praktijk blijkt het echter heel wat lastiger om dat onderscheid te maken: mensen die zichzelf progressief vinden kunnen soms verrassend konservatief uit de hoek komen.

Het probleem bij veel progressieve mensen is namelijk dat ze eigenlijk nooit over konservatisme nadenken. Volgens ons weten de meesten zelfs helemaal niet wat het is, behalve dat het een euvel is waar *andere* mensen (ouderen vooral) last van hebben. En als je niet weet wat het is, ben je er natuurlijk niet zo verdacht op. Soms kan je wel zien dat iemand aan het twijfelen geraakt is of een bepaald idee wel zo vreselijk progressief is: dan krijg je argumentaties te horen als 'we moeten meer aandacht besteden aan het lichaam / religiositeit / uitkeringsfraude / de positieve aspecten van het moederschap / de veiligheid op straat / de sociobiologie, *want anders dan loopt rechts er mee weg*'. Nu heeft rechts nooit zo'n haast gemaakt om met linkse idealen en plannen weg te lopen, dus als ze dat dreigen te doen, dan was het gewoon al een rechts idee. Maar veel progressieve mensen denken dat ze een soort chemiese eigenschappen hebben waarmee zij rechtse plannen in linkse kunnen veranderen.'

Ook Anneke's *overgangshoekje* en het vervolg daarop kun je in dat boek vinden. Het begint hiermee:

'Nu ben ik godverdomme in de overgang. Ik had me daar helemaal niet op voorbereid, omdat ik een soort idee had dat de overgang in het kwartet huwelijk, kinderen, kleinkinderen hoorde (komt misschien een beetje door de VIDO, die het altijd over hun man hebben).

Wij feministen doen de kinderen uit huis zodra ze kunnen lezen en houden op met menstrueren als we oud zijn. (Oud?) Intussen hebben we een druk, verantwoordelijk en gezellig leven, en geen tijd om depressief te worden.

Zoiets. Nou, zo is het dus niet, voorzover iemand anders dat ook gedacht had. Onregelmatige menstruatie, ja, ja! Onregelmatig géén menstruatie, zullen ze bedoelen. Alsof ik alvast voor de rest van mijn leven moet bloeden! En het idee dat je kinderen uit huis kan doen! Ja, dan niet in de vrouwenbeweging. Tientallen jonge levens moest ik begeleiden. Lieve vrouwen, hoe doe je de vrouwenbeweging uit huis? Wat zou dat rustig zijn, wat leeg, wat heerlijk!

En zo lijd ik net zo heftig aan de overgangsdepressie als mijn zusters die in het gezinskwartet hun plichten vervullen. Járen, járen heb ik gesloofd, en waar blijft jullie dankbaarheid? Alles moet ik zelf doen! Jullie denken alleen aan jezelf! Alles laten jullie slingeren! Slángen heb ik aan mijn borst gekoesterd! Als ik jullie zie, wou ik dat ik er nooit aan begonnen was! Maak de borst maar nat. Als dit niet onmiddellijk ophoudt, zullen jullie er nog van lusten!

Toen *Tegennatuurlijk* uitkwam – tegelijk met Sjuul Deckwitz' geestige bundel over het lesbobestaan: **Niet wachten op ontspanning** – was de Vrouwenkrantredactie al opgehouden met de krant, niet uit vrees voor Annekes overgangsdreigementen, maar vanwege het gebrek aan welk soort reactie van lezeressen dan ook. Hetzelfde soort desinteresse viel *Tegennatuurlijk* ten deel. We kregen weliswaar een juichende recensie van Meindert Fennema¹⁰, maar daar bleef het zo ongeveer bij. Meer dan 1300 exemplaren hebben we dan ook niet verkocht.

Maar goed, het was dus 1985, het jaar waarin het boven al genoemde interview, *Uit principe deden we altijd alles voor de lol*, in het tijdschrift *Marge* verscheen. Op het

---

¹⁰ in De Groene Amsterdammer van 11 september 1985.

einde van hetzelfde jaar interviewden Cisca Dresselhuys en Renate Dorrestein ons voor *Opzij*. Dat interview verliep van *Opzij*zijde nogal vijandig – in de titel is dat ook enigszins terechtgekomen – maar in gedrukte vorm viel het reuze mee en de foto's waren in ieder geval prachtig: [Van Baalen en Ekelschot: firma in rellen en rumoer](#).

Vervolgens debatteerde Anneke met Elsbeth Ety, Marijke Linthorst en Bernadette de Wit, in *De Groene Amsterdammer*, erover of de tweede golf nu wel of niet ten einde was: [Ik weet langzamerhand ook niets beter meer dan beroemd worden](#).

Op de universiteit werd in die tijd geen middel geschuwd om iedereen die in de buurt van de vijftig jaar óf ouder was te verwijderen (overigens wel met een riant wachtgeldregeling). Anneke wilde niet weg, maar het kostte veel tijd en energie om de aanvallen te weren. Uiteindelijk heeft ze maar een button van Vrouwen Tegen Seksueel Geweld opgedaan: *Als een meisje nee zegt bedoelt ze nee!*

Ondertussen ging ook nog Simone de Beauvoir dood. Anneke schreef voor *Katijf* een [in memoriam](#). (1986)

Voor het literair-feministische tijdschrift *Surplus* schreef ze over een andere 'erflaatster': Valerie Solanas, de vrouw die in 1968 met haar [SCUM-manifest](#) én met het neerschieten van Andy Warhol voor zoveel beroering had gezorgd. De blijvende waarde van Solanas, aldus Anneke, in [Het schuim der Natie](#) (1987), 'ligt in haar pleidooi voor mannenhaat. Feminisme zonder mannenhaat leidt immers tot vrouwenstudies of erger' (...)

Dat het met de mannenhaat niet zo goed ging, bleek uit het gebrek aan vrouwenbewegingsbelangstelling voor de mogelijkheden die de Wet Gelijke Behandeling M/V bood: het discrimineren van mannen op de arbeidsmarkt of, anders gezegd, het verhelpen van de achterstand van vrouwen en migrantenmannen op de arbeidsmarkt door toepassing van positieve actie, ofwel positieve discriminatie.

[Overheid radikaler dan de vrouwenbeweging?](#) schreef Anneke in 1987 voor *Katijf*. Voor *Nemesis* schreef ze in hetzelfde jaar: [Positieve discriminatie, een carnavaleske eis](#). Ik citeer:

'(...) Positieve discriminatie, dat wil zeggen discriminatie van mannen c.q. witten, is een te mooi onderwerp om door de overheid te laten verpesten en er is zeker enthousiasme voor te wekken. In de tijd van het Voorontwerp voor een wet gelijke behandeling [protesteerden 140 vrouwengroepen](#), in een paar dagen bijeengebeld, tegen dat ontwerp 'voorzover het de strekking heeft discriminatie op grond van geslacht te verbieden. Het beëindigen van de achterstelling ('discriminatie') van vrouwen is immers niet denkbaar zonder achterstelling ('discriminatie') van mannen.' Dat was al een aardige stap op weg naar de oprichting van de Vereniging Voor Mannendiscriminatie, de VVM, als oplossing van het in MVM altijd als zorgelijk ervaren probleem dat daar de M maar voorop bleef staan.' (...)

Zie ook:

[Als zij kan wat hij kan, is hij dan wel een echte man?](#) (1989);

[Het recht op positieve actie](#) (1990);

[De vrouw een mens, de wet een droom](#) (1991);

[Positieve actie, manschapij en socialisme](#) (1992).

Zie ook het debat [Doodgewone discriminatie](#) (1995)

Het lukte niet om in 1989 een vereniging voor positieve discriminatie van de grond te krijgen. Wel lukte het, tussen 1988 en 1992, om met ludieke acties van het [Positieve Ingreep Kollektief](#), ofwel Posinkol, zo nu en dan (pers)aandacht te krijgen voor de zoveelste mannenvoortrekkerij, maar dat zette verder, zoals Anneke het geformuleerd zou hebben 'geen zoden aan de veranderdijk'.

Maar ondertussen werd er ook getennist, door ons allebei. In [Hoe heerlijk lelijk waren zij! Tennis en feminisme en tennis](#) (1987) tastte Anneke de grenzen van het feministies werkterrein af, aan de hand van een recensie van twee vrouwentennisboeken.

En er werd door Anneke cello gespeeld. De enige opname die ik daarvan heb is een video-opname die Rudy Boon en Trinette Koomen in het voorjaar van 1988 maakten voor de 'video amicorum' die (zwangere) Anet Bleich bij haar afscheid van De Groene Amsterdammer kreeg. Anneke speelde fragmenten van Elisabeth Luytjens' *Prelude and Capriccio for Solo Cello*, Op. 20 (1950), terwijl ik een gedicht voordroeg: [Machtig wappert nog de fallus](#).

Ook in 1988 hief MVM zich feestelijk op, wat Anneke inspireerde tot de artikelen [Adieu MVM](#) en [Moeder heeft de paraplu ingeklapt](#).

In [Beweging en ouderdom](#) legde Anneke in 1991 uit hoe het mogelijk is dat de vrouwenbeweging zo jong gestorven is, terwijl vrouwen steeds ouder worden en pleitte ze voor een andere aanpak in een volgende golf.

Met een twintigtal vrouwen debatteerden we in hetzelfde jaar over de constructieve en destructieve effecten van het postmodernisme op de links-feministische theorievorming en praktijk. In de door de Bonte Was geproduceerde congresreader leverde Anneke in haar geniale artikel [Konsept](#) de 'missing link' tussen Freud aan de ene kant en Marx en Engels aan de andere kant, door zich de vraag te stellen hoe het komt dat de kapitalistische verhoudingen zo moeilijk tot bewustzijn zijn te brengen en waarom dat bewustzijn voor mannen en vrouwen verschillend uitpakt.

Toen ze dat artikel schreef was ze al hard bezig aan haar proefschrift bezig. Het vorige, over de onrechtmatige overheidsdaad, was door de drukte van het begin van de tweede golf niet afgekomen, maar nu stond haar niets wat ook nog maar leek op feministische drukte haar in de weg. De enige druk die uitgeoefend werd, kwam van de universiteit zelf. Op 11 april 1994 promoveerde ze op het proefschrift [Hidden Masculinity, Max Weber's historical sociology of bureaucracy](#).

Daarover werd ze in het tv-programma [Ischa](#) ondervraagd. Meer tijd voor uitleg kreeg ze in een programma van [Mona-Lisa-radio](#).

'Toen de vrouwenbeweging begon af te takelen werd mijn leven eigenlijk alsmaar succesvoller. Nadat het eerste Bonte-Was-collectief ingestort was - al die trendsetters wisten in 1977 al dat het afgelopen was met de feministische mode - kon ik eindelijk met Marijke mijn levenswerk gaan schrijven. Daarna waren de staking tegen de abortuswet en het werk voor de Vrouwenkrant nog vermoeiend, maar ook daaraan kwam een natuurlijk einde. Vervolgens hebben we nog een paar jaar ludieke acties gevoerd betreffende de kwaliteit die onder professoren hangt, wat wel geen overwinning was voor het feminisme, maar wel voor onszelf - vroeger zouden we nooit als potloodventers op het Spui hebben durven staan.

Nu wij niemand meer kunnen vinden die nog met bloemen of lakens wil gooien zijn wij gewoon yuppen, of, als je mijn leeftijd meerekent, deeltijd-VUTters. Na werktijd hebben we overal tijd voor, je kunt het zo gek niet bedenken. We schilderen zelfs, met olieverf. Was dat niet wat we al die tijd gewild hadden?' (citaat uit Anneke haar Memoires, *Brusterschap*, pag 36)

In 1996 schreef Anneke, tussen de bedrijven door, met veel plezier aan haar Memoires¹¹. Voor het laatst naar aanleiding van het in oktober verschenen proefschrift van Irene Costera Meijer, *Het persoonlijke wordt politiek, feministische bewustwording in Nederland 1965-1980*.¹² Naar aanleiding van dat proefschrift debatteerde ze met de auteur, Karin Spink en Bernadette de Wit over de (on)mogelijkheden van een derde feministische golf: [Vrouwen voor vrouwen](#).

¹¹ Anneke haar – onvoltooide – memoires zijn opgenomen in Anneke van Baalen, *Brusterschap, memoires, artikelen 1971-1997*, De Bonte Was, Amsterdam 2003, Marijke Ekelschot

¹² Zie over dat proefschrift *Brusterschap*, pag. 81 vlgg.

Eind oktober van hetzelfde jaar werd ons gevraagd mee te komen doen met **Vrouwen Tegen Uitzetting**. Dat was (en is) een actiegroep die vrouwelijke vluchtelingen zichtbaar en hoorbaar wilde maken en hun bestaan in de asielzoekerscentra en in de procedure wilde verbeteren. We organiseerden **picketlines** op het Beursplein in Amsterdam. Anneke deed vervolgens, deels samen met Andrée van Es, veel van het inhoudelijke en organisatorische voorbereidende werk voor een gesprek waarvoor de toenmalige staatssecretaris Schmitz, VTU had uitgenodigd en dat op 7 april 1997 plaatsvond. Ondertussen en daarna werkte ze, op verzoek van het tijdschrift voor Vrouwenstudies, aan een artikel over (de beeldvorming over) vluchtelingen: **Asiel in wonderland, de patriarchalisering van vluchtelingen**.

Toen Anneke dat artikel na de zomervakantie had ingeleverd, moesten we meteen aan de slag voor een VTU-actie tijdens een hoorzitting over Iran, op 21 oktober. Dat was heel zwaar werk en het was dan ook niet verbazingwekkend dat Anneke na die actie vreselijk uitgeput was. Het ging alleen niet over. Ze werd almaar zieker en toen na een maand de diagnose kwam, explosief uitgezaaide darmkanker, was het duidelijk dat ze nooit meer beter zou worden. Anneke overleed op 1 december 1997.